

MILLIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA MUDOFAA DOKTRINASINING STRATEGIK JIHLTLARI

A.S. Shukurov

Akademiya katta o'qituvchisi

Sh.Sh. Xakimov

“Davlat va mudofaa boshqaruv” kursi tinglovchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining mudofaa siyosatini huquqiy asoslari, tahdidlar, tahdid soluvchi shart-sharoitlar, jarayonlar va omillar tahlil qilinadi. Mudofaa doktrina milliy xavfsizlikning mudofaa-strategik, mudofaa-siyosiy, mudofaa-iqtisodiy, mudofaa-texnik va tashkiliy asoslarini yoritib beradi.

Kalit so'zlar: mudofaa, mudofaa –siyosat, tahdid soluvchi omillar, Markaziy Osiyo, mudofaa sohasidagi siyosatining asosiy maqsadlari, zamonaviy taraqqiyot bosqichi, Milliy xavfsizlik konsepsiyasi, mudofaa doktrinasi tamoyillari.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются правовые основы оборонной политики Узбекистана в военной сферы, угроза, условия угрозы, анализ угроз и процессы, военная-политика, военная-экономика, военная-стратегия основы и структуры.

Ключевые слова: Оборона, оборонная-политика, принципы угрозы, Центральное Азия, основные цели в области оборонной политики, этапы современного развития, концепция национальной безопасности, принципы оборонной доктрины.

Xavfsizlik muhitining evolyusiyasi va yangi tahdidlar milliy mudofaa tizimi doirasida yangi yondashuv va vositalarni talab qiladi. O'zbekiston bularning barchasiga mudofaa va xavfsizlik sohasini rivojlantirish orqali munosib javob beradi. Shu bilan birga, mudofaa va xavfsizlik sohasida olib borilayotgan islohotlar bizning milliy va umuminsoniy qadriyatlariga sodiqligimizni namoyish etadi. 2018 yilning martida “O'zbekiston Respublikasi Davlat xavfsizlik xizmati to'g'risida”gi Qonunga ko'ra, “Davlat xavfsizlik xizmatining asosiy vazifalari O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumini, suverenitetini, hududiy yaxlitligini hamda boshqa davlat manfaatlarini tashqi va ichki tahdidlardan himoya qilishdan, qonuniylikni mustahkamlash va qonun ustuvorligini ta'minlashdan, shuningdek davlat xavfsizlik

xizmatining vakolatiga kiritilgan huquqbuzarliklarning oldini olish, ularni aniqlash va ularga barham berishdan iborat”.

O‘zbekistonning mudofaa siyosatining maqsadlari, asoslari va tamoyillari Milliy xavfsizlik konsepsiyasida, shuningdek, ushbu konsepsiyaning mudofaa tahdid qoidalarini amalga oshirish va ishlab chiqishga rahbarlik qiluvchi Mudofaa doktrinasida o‘z aksini topgan. Mudofaa doktrinasida O‘zbekiston Respublikasining xavfsizlik muhiti va milliy manfaatlarini amalga oshirishga to‘sqinlik qiluvchi yoki tahdid soluvchi shart-sharoitlar, jarayonlar va omillar tahlil qilinadi. Mudofaa doktrinasida milliy xavfsizlikning mudofaa-strategik, mudofaa-siyosiy, mudofaa-iqtisodiy, mudofaa-texnik va tashkiliy asoslarini, O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari va qonun hujjatlariga muvofiq tuzilgan boshqa qurolli birliklarning vazifalarini belgilaydi (davlat). Chegara xizmati, Ichki qo‘shinlar va boshqalar), ularning bosqichma-bosqich va o‘rta muddatli istiqboldagi hozirgi asosiy qurilishi, rivojlantirish va tayyorlash ustuvorliklarini ko‘rsatadi. mudofaa doktrinasining qoidalarini davlat va mahalliy o‘zini o‘zi boshqarish organlari, Qurolli Kuchlar va boshqa qurolli tuzilmalar tomonidan mudofaa, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, axborot, huquqiy va boshqa chora-tadbirlarni muvofiqlashtirish orqali amalga oshiriladi. Zarur hollarda ushbu qoidalarni amalga oshirishga fuqarolik jamiyati institutlari va alohida vakillar jalb etilishi mumkin. Bularning barchasidan keyin yanada samarali va qobiliyatli mudofaa tizimi va qurolli kuchlarni rivojlantirish uchun zamin yaratadi.

Milliy xavfsizlik konsepsiyasi va mudofaa doktrinasini tamoyillaridan kelib chiqib, mamlakatimizda o‘tkazilayotgan strategik mudofaa masalalarini ko‘rib chiqish jarayonida qator tegishli davlat institutlari ishtirok etmoqda. Mudofaa vazirligi tomonidan milliy xavfsizlikni ta‘minlashning turli yo‘nalishlari bo‘yicha milliy ekspertlarning jalb etilishi ta‘minlandi. Milliy xavfsizlik konsepsiyasi va Mudofaa doktrinasining qoidalaridan kelib chiqqan holda, strategik mudofaa sharhi strategik muhit, tahdidlarni baholash va mavjud resurslarni hisobga olgan holda Qurolli Kuchlar tuzilmasi, infratuzilmasi va vazifalarini belgilaydi. Milliy xavfsizlikni ta‘minlash uchun talab qilinadigan tayyorgarlik bosqichi sifatida Mudofaa vazirligi Qurolli Kuchlar infratuzilmasi va jihozlarini inventarizatsiya qilishni yakunladi. Mamlakatda o‘tkazilayotgan strategik mudofaaning asosiy maqsadi mamlakat mudofaa xavfsizlik tizimining operativ samaradorligini aniqlash, mamlakatning mavjud va salohiyatli xavfsizlik muammolarini eng samarali hal etish uchun zarur bo‘lgan imkoniyatlarni rivojlantirishdan iborat. O‘zbekiston Respublikasining 2018 yil 9 yanvardagi Qonuni bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasini”da ta‘kidlanganidek, “globallashuv davom etayotgan va xalqaro munosabatlarning butun tizimi o‘zgarib borayotgan sharoitlarda jahondagi mudofaa-siyosiy vaziyat xalqaro va mintaqaviy xavfsizlikka xavfxatar hamda tahdidlar ko‘lami kengayib borayotganligi –

geosiyosiy qaramaqarshilikning kuchayishi, mojarolar va tang vaziyatlarni kuch ishlatib, hal etishga bo'lgan yondashuvning ustunlik qilishi, kuch ishlatish, shu jumladan, ommaviy qirg'in qurolini qo'llash ehtimoli oshganligi, mudofaalashtirish, xalqaro terrorizm va ekstremizm faollashganligi, axborot makoni va kibermakonda o'zaro kurash kuchayganligi bilan tavsiflanadi".

Shu bilan birga, milliy xavfsizlikni ta'minlash jarayonini o'tkazish quyidagi maqsadlarni o'z ichiga oladi:

O'zbekiston Respublikasining Milliy xavfsizlik konsepsiyasida belgilangan asosiy yo'nalishlar bo'yicha milliy xavfsizlik siyosatini amalga oshirish va Mudofaa doktrinasisida belgilangan vazifalarning bajarilishini qo'llab-quvvatlash;

mamlakat mudofaa sohasining, ayniqsa, Qurolli Kuchlar va boshqa qurolli tuzilmalarning bugungi holatini baholash va mamlakat mudofaa qobiliyatini rivojlantirish, shu jumladan, Qurolli Kuchlar mudofaasini rejalashtirish tizimining samaradorligini oshirish maqsadida mavjud kamchiliklarni aniqlash;

milliy xavfsizlikni ta'minlash modellari asosida samarali mudofaa kuchlarini tayyorlashni ta'minlaydigan mudofaa tizimini takomillashtirish va mudofaa xavfsizlik tizimida zamonaviy yagona standartlarni qo'llashning milliy tartiblarini belgilash;

xavfsizlikni ta'minlashni modernizatsiya qilish va xavfsizlik tizimini rivojlantirish, mudofaa texnikani bosqichma-bosqich modernizatsiya qilish va almashtirish, qurolli kuchlar tarkibida zamonaviy aloqa tizimini yo'lga qo'yish, infratuzilmani rivojlantirish shular jumlasidandir.

O'zbekiston Respublikasining xavfsizlik muhiti hozirda global va mintaqaviy darajada mavjud bo'lgan va kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan turli o'zaro bog'liq omillar bilan belgilanadi. Milliy xavfsizlik konsepsiyasida aks ettirilgan zamonaviy tendensiyalar real va potensial tahdidlar, jumladan, mudofaa sohadagi milliy xavfsizlikka tahdid va xavflar spektrini shakllantiradi va davlat va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari tomonidan ularning oldini olish, zararsizlantirish va bartaraf etish faoliyatining mohiyatiga ta'sir qiladi. O'tgan yillar davomida "unib-o'sib kelayotgan yosh avlod qalbida mustahkam hayotiy pozitsiya va Vatanimiz taqdiri uchun yuksak mas'uliyat tuyg'usini shakllantirish maqsadida vatanparvarlik tarbiyasi sohasida mohiyat e'tiboriga ko'ra noyob tizim yaratilib, uning doirasiga mamlakatimiz aholisining keng qatlamlari qamrab olindi".

Mudofaa doktrinasi - bu tajovuzni qaytarish, mudofaa, davlatning urushga tayyorligi, mudofaa siyosatning strategik, texnik, iqtisodiy, huquqiy va boshqa muhim jihatlari bo'yicha ilmiy asoslangan, rasman qabul qilingan va uzoq muddatli qarashlar tizimi, kelajakda mumkin bo'lgan maqsad va ahamiyatini belgilaydi. Mudofaa doktrinasi tarixiylik aniq. Bunday vaziyatda doktrinasi tahdidlarni ochib beradi, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan to'qnashuvlarda asosiy raqiblar yoki tarafdorlarni

aniqlaydi, tarmoqlanish yo‘llarini, mudofaa vazifalarni hal qilish yo‘llarini belgilaydi, qurolli kuchlarni rivojlantirish bo‘yicha mudofaa qurilish dasturini amalga oshiradi, qurolli kuchlarning o‘zaro hamkorligi va muvofiqlashtirilishini nazorat qiladi.

Milliy xavfsizlik konsepsiyasi hamda Mudofaa doktrinasida belgilangan strategik maqsad va vazifalarga muvofiq insonlar, jamiyat va davlatning huquq va manfaatlarini ichki va tashqi tahdidlardan himoya qilish, tuzilmani, individual topshiriqlarni, vazifalar taqsimotini ishlab chiqish va Qurolli Kuchlar va boshqa qurolli tuzilmalarning samarali jangovar va mudofaa qobiliyatlari zarur zaxiralarni tahlil qiluvchi va baholovchi strategik mudofaa sharhi va boshqa konseptual hujjatlarni ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Professor A.Qodirovning ta’kidlashicha, “milliy xavfsizlikni asosiy vazifalaridan biri – bu mamlakatda siyosiy va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashdir. Xavfsizlikni “milliy” atamasi bilan birga qo‘llanilishining ijtimoiy-siyosiy ma’nosi uning titul millat yoki etnik guruh manfaatlarini emas, balki umumdavlat manfaatlarini ifoda etuvchi fuqarolik vakolati bilan bog‘liqdir”.

Mudofaa doktrinasini - bu mumkin bo‘lgan urushning tabiati, maqsadi, ahamiyati, mamlakatni, Qurolli Kuchlarni unga tayyorlash va uni amalga oshirish yo‘llari to‘g‘risida ma’lum bir davrda davlat tomonidan qabul qilingan qarashlar tizimi. Mudofaa doktrinasining asosiy tamoyillari davlatning ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy tuzilishi, o‘z mamlakati va dushman mamlakat iqtisodiyoti bilan bog‘liq urush vositalari va mudofaa fanlarning rivojlanish darajasi, geografik joylashuviga asoslanadi. Mudofaa doktrinasining bir-biri bilan chambarchas bog‘langan ijtimoiy-siyosiy va mudofaa-texnikaviy ikki tomoni bor. Ijtimoiy-siyosiy jihat urush maqsadlariga muvofiq ko‘rib chiqiladigan metodologik, iqtisodiy, ijtimoiy va ilmiy masalalarni o‘z ichiga oladi. Mudofaa-texnika tomoni esa Qurolli Kuchlarni bevosita mudofaa tuzilma, texnik jihozlash va ularni tayyorlash, ijtimoiy-siyosiy maqsadlarga muvofiq Qurolli Kuchlar faoliyati va jangovar harakatlar usullari va shakllari masalalarini ko‘rib chiqadi.

Mudofaa doktrinasini yaratish umumiy davlat vazifasidir. Uning mazmuni uzoq yillar davomida mamlakatning mudofaa mafkurasini, mudofaa qurilish tizimini belgilab berdi va ma’lum darajada ichki va tashqi siyosat, iqtisodiyot, Qurolli Kuchlarni ijtimoiy rivojlantirish, mudofaa san’at masalalarini o‘z ichiga oladi. Davlatning ma’naviy hayotida yaratilgan mudofaa doktrinasining natijalari barcha davlat va jamiyat institutlari faoliyatiga ta’sir qiladi. Shuning uchun ham mudofaa doktrinasining davlat huquqiy kuchiga ega bo‘lgan mudofaa siyosatga oid yangi konseptual qoidalarini qabul qilishda hamma narsani har tomonlama ko‘rib chiqish, o‘tmish tajribasini hisobga olish, kelajakdagi voqealarni oldindan ko‘ra bilish zarur.

Mudofaa doktrinasini juda muhim hujjatdir. Mudofaa qurilishining manifestiga o‘xshaydi. qo‘mondon va askarlar uchun bir xil darajada muhimdir. Shuning uchun

ushbu hujjat hamma uchun tushunarli tilda yozilishi kerak. Mudofaa doktrinasini kuchli mafkuraviy quroldir. Bu hozirgi mudofaa ishlarda eng muhim asosiy qarashlar birligini ta'minlabgina qolmay, shaxsiy tarkibni vatanparvarlik ruhida Vatanga g'urur tuyg'usini yuksaltirish nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyatga ega.

Mudofaa doktrinasini davlatning muhim atributlaridan biri hisoblanadi. Ba'zan ikkinchi yoki mudofaa konstitutsiya deb ataladi. O'zbekiston mustaqillikka erishgach, Mudofaa doktrinasini tayyorlash va qabul qilish doimiy kun tartibida bo'lgan masala edi. O'zbekiston, eng avvalo, armiya qurilishi bilan shug'ullanib, tegishli amaliyotga ega bo'ldi, armiya qurilishini amalga oshirish bo'yicha qonunlar qabul qildi va o'zining Mudofaa doktrinasini tayyorladi. Shoshilinch ravishda mudofaa doktrinasini qabul qilib, keyin unga tez-tez o'zgartirishlar kiritgandan ko'ra, o'zimizning tashkil topgan mudofaa tizimimizni doktrinasiga aylantirgan ma'qul, deb o'yladik. O'tgan davr O'zbekistonning taktikasi to'g'ri ekanini ko'rsatdi. Bizning Mudofaa doktrinasimiz O'zbekistonning milliy armiyasi qurilishini ham, shu bilan birga xalqaro tajribani ham o'z ichiga oladi. Bugungi kunda milliy doirada qoladigan o'zgarimas mudofaa doktrinasini yo'q.

Butun dunyo bir-birining tajribasidan o'rganadi. Dunyoning barcha davlatlari mudofaa konstitutsiyasida eng ijobiy tomonlarini topishga harakat qiladi. O'zbekiston ham bu yo'ldan o'tdi va bugungi kunda Mudofaa doktrinasimiz O'zbekistonning hududiy yaxlitligini himoya qilish va armiyani doimiy rivojlantirish uchun tegishli baza rolini o'ynamoqda.

Doktrinasini qabul qilingandan so'ng mudofaa sohaga oid bir qator qonun hujjatlariga muhim o'zgartirishlar kiritildi. Bu o'zgarishlarni yanada kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Chunki, birinchi navbatda, armiya qurilishiga oid qonunlar, me'yoriy hujjatlarni yanada takomillashtirish zarur. Shuningdek, Mudofaa doktrinamiz xalqaro dunyoda O'zbekistonning hududiy yaxlitligi borasida moslashuvchan siyosatni amalga oshirish dolzarb masalalardan hisoblanadi. Davlat har doim mudofaa xizmatchilarning ijtimoiy himoyasini o'z budjetiga mos ravishda maksimal darajada tashkil etishga harakat qiladi. Bugun mudofaa kasbga kirmoqchi bo'lganlar o'sha davrga muvofiq yuqori maosh oladi. Ularning kelajakdagi pensiya ta'minoti davlat tomonidan kafolatlanadi. Mudofaa xizmatchilarning oilalari yo uy-joy bilan ta'minlanadi yoki xonadon bo'lsa ijara haqi to'lanadi, ularning davolash xarajatlari davlat tomonidan qoplanadi va boshqa shu kabi masalalar mudofaa kasbni jamiyatda o'ziga xos mavqeyini oshirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, davlat budjeti oshgani sayin ijtimoiy ta'minot me'yorlari ham oshirilib, mudofaa xizmatga kelgan har bir kishi birinchi kundanoq davlatning barcha ta'minoti, jumladan, uy-joy, bepul davolanish, dam olish va hatto ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Mudofaa doktrinasini O'zbekiston mudofaa-sanoat majmuasini yaratish tarafdori

va buning uchun tegishli shart-sharoitlarni yaratib beradi. O‘zbekiston mudofaa-sanoat majmuasi allaqachon rivojlanishning yangi modelini tanlagan. O‘zbekiston xorijiy mudofaa sanoat kompaniyalari bilan qo‘shma korxonalar tashkil etadi, birgalikda qurol-yarog‘ va mudofaa texnika chiqaradi, shu bilan birga, xalqaro mudofaa ko‘rgazmalarda ishtirok etib, o‘z mahsulotlarini xorijda ham targ‘ib qila oladi. So‘nggi paytlarda O‘zbekiston mudofaa sanoati mahsulotlariga qiziqish keskin ortganini alohida ta’kidlash lozim. Doktrinasi mudofaa sanoatni yaratishni rag‘batlantiradi va uni davlatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri deb biladi. Ya’ni, Mudofaa doktrinasi konstitutsiyaviy qoida sifatida O‘zbekiston faoliyatining muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida mudofaa sanoat majmuasining mavjudligini tavsifa qiladi.

Mudofaa ta’lim masalasi Mudofaa doktrinasida ham o‘z aksini topgan. Shundan kelib chiqib, o‘rta maktabdan tortib, mudofaa akademiyagacha bo‘lgan mudofaa bilim yurtlarimiz faoliyatini yanada takomillashtirish jamiyatda mudofaa vatanparvarlikni targ‘ib qilishda katta rol o‘ynaydi, shuningdek, eng yangi qurol-yarog‘larni o‘qitish, boshqa davlatlar armiyalarining ilg‘or tajribasini mamlakatimizga olib kirish katta ahamiyat kasb etadi.

Mudofaa doktrinasi ichki va tashqi tahdidlardan himoyalanihga qaratilgan mudofaa xavfsizlik tizimining konseptual asoslarini belgilab beruvchi juda jiddiy hujjatdir. Shu bilan birga, doktrinasi milliy xavfsizlik konsepsiyasining ajralmas qismi hisoblanadi. Bunday jiddiy hujjat ayniqsa diqqat bilan o‘rganishni talab qiladi. Bundan tashqari, doktrinasini tayyorlash jarayonida turli mamlakatlarning o‘xshash hujjatlari, amaliyotda qo‘llanilishi va natijalari o‘rganildi. O‘zbekistonning mudofaa xavfsizligini ta’minlashning eng maqbul yo‘lini ta’minlash muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, boshqa mamlakatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, konseptual hujjatlar, jumladan, mudofaa doktrinasilar odatda ma’lum vaqt oralig‘ida isloh qilinadi. Bu muddat besh yildan o‘n yilgacha tashkil etadi. Ushbu davr mobaynida doktrinasi adekvat hujjat bo‘lib qolishi kerak. Shuni ham ta’kidlash joizki, mudofaa doktrinasi milliy xavfsizlik konsepsiyasi bilan birgalikda strategik mudofaa sohasidagi boshqa konseptual hujjatlarni ishlab chiqish uchun asos bo‘lib, kelgusida konsepsiya va doktrinasining qoidalarini aniqlaydi va rivojlantiradi.

Mudofaa doktrinasi tinchlik davridagi mudofaa siyosatini belgilaydi va hamkor davlatlar bilan ikki tomonlama va ko‘p tomonlama mudofaa-siyosiy hamkorlikni nazarda tutadi. Hech shubhasiz, mudofaa doktrinasi bugungi kun voqeligiga asoslangan, kelajakka qaratilgan hujjatdir. Shuning uchun u yerda mudofaa qurilish istiqbollari katta ahamiyat beriladi. Umuman olganda, Qurolli Kuchlar va boshqa qurolli tuzilmalarning qo‘mondonlik va boshqaruv tuzilmalari samaradorligini oshirish, boshqa mudofaa qismlarni bosqichma-bosqich kasbiy tayyorgarlikka o‘tish, zamonaviy mudofaa va hujum operatsiyalarini o‘tkazish odatlarini egallash, samaradorligini oshirishni ta’kidlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasi” 2018 yil 9 yanvardagi.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi farmoni. 2017 yil 7-fevralda.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan birinchi marta 2017 yil 22 dekabrda mamlakatimiz parlamenti – Oliy Majlisga taqdim etilgan Murojaatnomada mudofaa va xavfsizlik masalasidagi nutqi.
4. Mirziyoev Sh.M. Qurolli 2023 yil 10-yanvar kuni O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Xavfsizlik kengashining majlisidagi nutqi.